

ВІДГУК

кандидата юридичних наук, доцента,
професора кафедри приватного права
Хмельницького університету управління та права ім. Леоніда Юзькова
Анікіної Галини Володимирівни
на дисертацію Турлая Олега Івановича
«Медіація як спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності»,
поданої до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
ДФ 58.082.154 Західноукраїнського національного університету
на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Розвиток цивільного обороту, цифровізація суспільних відносин та поширення нових форм використання результатів творчої діяльності актуалізують питання належного захисту прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності. Відносини у цій сфері характеризуються складністю об'єктного і суб'єктного складу, тривалим характером співпраці, поєднанням особистих немайнових та майнових інтересів. Традиційне судове вирішення спору, навіть забезпечуючи формальне відновлення порушеного права, не завжди дозволяє усунути глибинні причини конфлікту та зберегти правові зв'язки між його учасниками.

Медіація ґрунтується на автономії волі, добровільності, конфіденційності, самовизначенні та рівності сторін, що загалом відповідає диспозитивній природі цивільно-правового регулювання. Її застосування створює можливості для пошуку взаємоприйнятної способу захисту порушеного права, який може виходити за межі традиційного судового рішення та враховувати особисті, професійні й майнові інтереси учасників спору. Особливе значення це має у конфліктах між співавторами, сторонами ліцензійних договорів, авторами та роботодавцями, винахідниками й суб'єктами комерціалізації результатів їхньої діяльності.

Поширення медіації у сфері інтелектуальної власності породжує низку важливих теоретичних і практичних питань. Йдеться про визначення критеріїв медіабельності спорів, співвідношення свободи договору та імперативних гарантій охорони інтелектуальних прав, забезпечення справжньої, а не лише формальної добровільності процедури. Особливої уваги потребує захист слабшої сторони у випадках істотної нерівності переговорних можливостей, наприклад у відносинах між автором і цифровою платформою, працівником та роботодавцем, окремим винахідником і великою корпорацією.

Актуальність теми зумовлена й необхідністю належного виконання угод, досягнутих за результатами медіації. Такі домовленості мають відповідати

вимогам законності, добросовісності, справедливості та не можуть призводити до неправомірної відмови особи від належних їй прав. Відтак важливим є вироблення належних процедурних гарантій, зокрема можливості отримання незалежної правничої допомоги, перевірки реального волевиявлення сторін та припинення процедури в разі виявлення примусу чи очевидного дисбалансу.

З огляду на зазначене, обрана тема дисертації є актуальною як для науки цивільного права, так і для правозастосовної практики. Комплексне осмислення медіації у спорах щодо інтелектуальної власності сприяє подальшому розвитку приватноправових засад урегулювання конфліктів, удосконаленню механізмів захисту суб'єктивних цивільних прав та утвердженню балансу між автономією волі сторін і справедливістю досягнутого результату.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності. Їх формування базується на комплексному аналізі доктринальних підходів до розуміння природи медіації, правової природи інтелектуальної власності та особливостей альтернативного врегулювання приватноправових спорів.

Автор демонструє належний рівень володіння цивілістичною доктриною, послідовно аналізує різні наукові підходи до вирішення дискусійних питань, не обмежуючись їх описом, а надаючи власну аргументовану оцінку. Саме критичне осмислення існуючих наукових концепцій дозволило сформулювати низку самостійних висновків щодо можливостей використання медіації у сфері інтелектуальної власності.

Достовірність результатів підтверджується використанням значної кількості нормативних джерел, матеріалів судової практики, міжнародних документів та наукових праць, що забезпечило всебічність дослідження. При цьому автор вдало поєднує теоретичний аналіз із дослідженням сучасної правозастосовної практики, що дозволяє уникнути надмірної абстрактності окремих положень.

Висновки дисертації характеризуються логічною завершеністю, відповідають поставленим завданням дослідження та достатньою мірою підтверджуються наведеними у роботі аргументами. Запропоновані рекомендації є науково обґрунтованими та можуть бути використані як під час удосконалення законодавства, так і у практиці застосування медіації при вирішенні спорів щодо об'єктів права інтелектуальної власності.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи.

Дисертація О. І. Турлая має логічно побудовану структуру, що відповідає меті та завданням дослідження. Послідовність розміщення матеріалу дозволяє простежити рух авторської думки від з'ясування загальнотеоретичних засад медіації до визначення особливостей її застосування у конкретних

приватноправових конфліктах і формулювання пропозицій щодо вдосконалення відповідного правового механізму. Зміст розділів є взаємопов'язаним, а сформульовані в них проміжні висновки створюють належне підґрунтя для загальних результатів роботи.

Так, у першому розділі досліджено процес становлення медіації, її поняття, правову природу, принципи та співвідношення з іншими способами захисту цивільних прав. Автор аргументовано розглядає медіацію як процедуру, що ґрунтується на автономії волі сторін, добровільності, конфіденційності, нейтральності медіатора і самотійному визначенні учасниками змісту майбутньої домовленості. Вдалим є звернення до питання про місце медіації у системі способів вирішення спорів, оскільки дисертант не ототожнює її ні із судовим захистом, ні зі звичайними переговорами, а визначає властиві їй самотійні ознаки.

У другому розділі основну увагу приділено медіабельності спорів у сфері інтелектуальної власності. Автор виходить із того, що не кожний спір, пов'язаний із суб'єктивним правом інтелектуальної власності, може бути беззастережно переданий на медіацію. Тому особливого значення набуває запропонована система критеріїв, яка враховує характер прав та інтересів сторін, можливість розпорядження ними, наявність публічного інтересу, необхідність офіційного встановлення юридичного факту та потенційну нерівність учасників. На підставі цих критеріїв здійснено класифікацію спорів за ступенем їх придатності до медіаційного врегулювання.

Позитивно оцінюється аналіз процедурних аспектів медіації. Автор розглядає стадії відповідної процедури, роль медіатора, значення спільних і окремих зустрічей, порядок виявлення справжніх інтересів сторін та особливості закріплення досягнутих домовленостей. У роботі слушно наголошено, що формальна добровільність участі ще не гарантує справедливості результату, особливо за істотної нерівності переговорних можливостей автора і великого комерційного суб'єкта. Саме тому запропоновано враховувати необхідність незалежної правничої допомоги, достатнього часу для оцінки умов угоди та можливості припинення процедури у разі виявлення примусу.

Третій розділ містить пропозиції щодо розвитку правових та інституційних засад медіації у сфері інтелектуальної власності. Сформована автором модель поєднує вдосконалення законодавства, підготовку спеціалізованих медіаторів, розроблення процедурних стандартів, створення механізмів інформування сторін та взаємодію між судами, УКРНОІВІ й професійними об'єднаннями медіаторів. Отже, структура дисертації є продуманою, а зміст її основних положень свідчить про належне поєднання цивілістичної теорії з аналізом практичних потреб захисту прав та законних інтересів учасників відносин інтелектуальної власності.

Наукова новизна результатів дослідження.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження О. І. Турлая полягає у розвитку приватноправового розуміння медіації як особливого способу врегулювання конфлікту, заснованого на автономії волі сторін, диспозитивності, добросовісності та самостійному визначенні ними змісту взаємоприйнятного рішення. Автором сформульовано низку положень, які мають значення для подальшого розвитку доктрини захисту суб'єктивних цивільних прав у сфері інтелектуальної власності.

Заслуговує на підтримку вперше обґрунтований спеціальний принцип збереження цінності об'єкта права інтелектуальної власності під час проведення медіації. Його зміст автор пов'язує з необхідністю недопущення знецінення, втрати конфіденційності, припинення комерційного використання або зниження інноваційного потенціалу відповідного об'єкта внаслідок конфлікту між сторонами. Запропонований принцип вдало відображає специфіку інтелектуальної власності, адже цінність її об'єктів часто залежить не лише від юридичного визнання права, а й від своєчасності використання, секретності інформації, репутації учасників та збереження договірної співпраці.

Науково обґрунтованим є визначення автором критеріїв медіабельності спорів у сфері інтелектуальної власності. До таких критеріїв віднесено можливість сторін розпоряджатися відповідними правами та інтересами, відсутність необхідності в імперативному встановленні юридичного факту, характер публічного інтересу, допустимість компромісу, а також здатність сторін усвідомлено й добровільно брати участь у процедурі. Важливо, що дисертант не абсолютизує автономію волі, а пов'язує її реалізацію з вимогами законності, добросовісності та справедливості досягнутого результату.

Окремої позитивної оцінки заслуговує розвиток положень щодо гарантій справедливості медіації за умов нерівності переговорних можливостей сторін. Автор аргументовано звертає увагу на необхідність забезпечення незалежної правничої допомоги, надання достатнього часу для оцінки запропонованих умов, використання окремих зустрічей медіатора зі сторонами та припинення процедури у разі виявлення примусу або очевидного дисбалансу. Такі висновки є особливо актуальними у відносинах між автором і цифровою платформою, винахідником та корпорацією, працівником і роботодавцем.

Таким чином, положення наукової новизни дисертації істотно поглиблюють цивілістичне розуміння медіації. Їх цінність полягає в тому, що автор поєднує визнання свободи й самовизначення сторін із необхідністю забезпечення реальної рівності, справедливості та збереження цінності об'єкта права інтелектуальної власності.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження.

Практична цінність дисертації визначається можливістю застосування її положень під час урегулювання спорів між авторами, правоволодільцями, роботодавцями, ліцензіатами та іншими учасниками відносин інтелектуальної

власності. Запропоновані критерії медіабельності сприятимуть правильному визначенню спорів, придатних для медіаційного врегулювання.

Рекомендації автора можуть використовуватися медіаторами, адвокатами й іншими практикуючими юристами для забезпечення добровільності процедури, рівності сторін та справедливості досягнутих домовленостей. Результати дослідження також становлять інтерес для нормотворчої і навчальної діяльності.

Щодо дотримання принципів академічної доброчесності.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що дослідження виконане автором самостійно із дотриманням вимог академічної доброчесності. Використані наукові положення інших дослідників супроводжуються належними бібліографічними посиланнями, а власні висновки автора є результатом самостійного наукового опрацювання проблематики.

Підстав констатувати наявність академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації у дисертації не вбачається.

Апробація та опублікування результатів дослідження.

Результати дисертаційного дослідження пройшли належну наукову апробацію та знайшли достатнє відображення в опублікованих автором наукових працях. Аналіз їх змісту свідчить, що основні наукові положення, концептуальні висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертації, послідовно висвітлювалися автором у процесі виконання дослідження, що забезпечило їх належне наукове обговорення та критичне осмислення у фаховому середовищі.

Опубліковані праці охоплюють ключові аспекти досліджуваної проблематики, відображають логіку розвитку авторської наукової концепції та підтверджують самостійність отриманих результатів. Їх зміст узгоджується зі структурою дисертації, а сукупність оприлюднених матеріалів дає цілісне уявлення про основні результати проведеного дослідження.

Важливим є й те, що результати дисертаційної роботи були представлені на науково-практичних конференціях, де пройшли апробацію в процесі професійної наукової дискусії. Це сприяло уточненню окремих авторських положень, їх теоретичному вдосконаленню та підтверджує належний рівень наукової комунікації дисертанта.

Таким чином, обсяг, зміст і характер наукових публікацій автора, а також результати їх апробації повною мірою відповідають вимогам, що ставляться до оприлюднення основних результатів дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, а тому вимоги щодо апробації та публікації результатів дослідження вважаю виконаними в повному обсязі.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, містить низку нових і обґрунтованих наукових положень, що заслуговують на підтримку. Разом із тим окремі висновки та авторські підходи викликають науковий інтерес

і можуть бути предметом фахової дискусії. Висловлені нижче зауваження мають переважно доктринальний характер, не знижують наукової цінності дослідження та спрямовані на подальший розвиток порушеної проблематики.

1. Дисертація охоплює широке коло спорів у сфері інтелектуальної власності, однак стрімкий розвиток штучного інтелекту актуалізує потребу в окремому дослідженні медіабельності конфліктів щодо результатів, створених або згенерованих із використанням таких систем. У подібних спорах невизначеними можуть залишатися суб'єкт права, обсяг творчого внеску користувача, правовий режим навчальних даних, а також розподіл відповідальності між розробником, постачальником і користувачем системи.

Медіація здатна забезпечити гнучке врегулювання майнових та організаційних аспектів таких конфліктів, однак не може підміняти вирішення принципових питань правосуб'єктності, охороноздатності результату та виникнення виключного права. У зв'язку із цим доцільно було б чіткіше визначити, які складові спорів щодо результатів штучного інтелекту можуть бути предметом медіаційної домовленості, а які потребують попереднього або подальшого вирішення компетентним органом.

2. Автор обґрунтовано відносить можливий вплив домовленостей на права третіх осіб до критеріїв медіабельності спору (с. 165 дисертації). Водночас у цифровому середовищі коло таких осіб нерідко є невизначеним або надзвичайно широким і може охоплювати користувачів платформ, співавторів, власників навчальних даних, ліцензіатів, субліцензіатів та операторів цифрових сервісів.

Домовленість між двома сторонами не може змінювати належність виключного права, звужувати права інших правоволодільців або обмежувати правомірне використання об'єкта третіми особами. Тому роботу доцільно було б доповнити критеріями попередньої перевірки можливого впливу медіаційної угоди на права третіх осіб, а також визначенням підстав і форм їх залучення до процедури у випадках, коли майбутня домовленість безпосередньо позначатиметься на їхньому правовому становищі.

3. Значна частина сучасних спорів щодо програмного забезпечення, цифрового контенту, онлайн-платформ і результатів застосування штучного інтелекту має транскордонний характер. Водночас проблематика визначення права, застосовного до медіаційної угоди та прав інтелектуальної власності, яких вона стосується, могла б бути розкрита у дисертації глибше. Добровільний характер медіації не усуває територіальності прав інтелектуальної власності, відмінностей у визначенні охороноздатності об'єктів, порядку розпорядження майновими правами та вимог до форми відповідних правочинів. У зв'язку із цим доцільно було б проаналізувати порядок вибору сторонами застосовного права, визначення держави виконання угоди та перевірки її відповідності імперативним нормам тих правопорядків, на території яких охороняються відповідні права.

Такий підхід посилив би міжнародно-приватноправову складову дослідження та його практичне значення для цифрового обороту.

Однак, наведені зауваження мають переважно дискусійний характер і відображають окремі напрями подальшого розвитку досліджуваної проблематики. Вони не ставлять під сумнів обґрунтованість основних наукових положень, сформульованих автором, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не зменшують її наукової новизни, теоретичної і практичної цінності.

Отож, проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави дійти висновку, що автором виконано комплексне наукове дослідження, присвячене актуальній проблематиці застосування медіації під час вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Запропоновані наукові положення характеризуються належним рівнем доктринальної аргументації, логічністю побудови та практичною значущістю.

Висловлені у цьому відгуку зауваження мають виключно науково-дискусійний характер, спрямовані на подальший розвиток окремих положень авторської концепції та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

З огляду на актуальність обраної теми, належний рівень теоретичного та методологічного опрацювання досліджуваної проблематики, обґрунтованість сформульованих наукових положень і висновків, їх наукову новизну, практичне значення, повноту апробації та оприлюднення отриманих результатів, а також дотримання автором принципів академічної доброчесності, вважаю, що дисертаційна робота Турлая Олега Івановича відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Опонент

**кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри приватного права
Хмельницького університету управління
та права ім. Л. Юзькова**

Галина АНІКІНА

Галина Анікіна
Завідувач:
Проректор виконавчий